

ועדת האתיקה במחלקה לפסיכולוגיה שנת תשפ"א

הרכב הועדה:

יו"ר: פרופ' מיכל לבידור
חברים: ד"ר אלירן הלאלי, פרופ' אהרון ולר, פרופ' אילנית חסון-אוחיון, ד"ר ליעד עוזיאל, ד"ר דוד ענקי, פרופ' רבקה תובל-משיח

תפקיד הועדה

- תפקיד הועדה לסקור את הצעת המחקר והחומר הנלווה לה ולבדוק האם ביצוע המחקר עונה על הכללים האתיים.
- הועדה מתמקדת בפרוצדורות המוצעות הנוגעות לשלומם ולזכויותיהם של המשתתפים במחקר. במקרה בו מציב המחקר את המשתתפים בסיכון כלשהו, בודקת הועדה את היחס בין רמת הסיכון לבין התועלות והרווחים שיופקו מהמחקר.
- הועדה אינה עוסקת בהערכת הפוטנציאל המדעי או התכנים המדעיים של הצעת המחקר.

פניה לוועדה

- **כל מחקר הנערך במחלקה** בהשתתפות נבדקים בני אנוש אמור להיות מוערך מבחינת קריטריונים האתיים.
- המחקרים שנעשים במסגרת **תואר ראשון** יעברו הערכה אתית על ידי המרצה המנחה, ולא ידרשו לאישור הועדה, חוץ ממקרים מיוחדים לפי שיקול דעת המנחה.
- המחקרים שנעשים **במסגרת תואר שני, דוקטורט**, או מסגרות אחרות, יוגשו לאישור ועדת האתיקה של המחלקה.
- מחקרים שקיבלו כבר **אישור חיצוני** (לדוגמה: ועדת הלסינקי, אוניברסיטה אחרת או משרד ממשלתי) גם אמורים להגיש בקשה לאישור הועדה המחלקתית. שיועבר בהליך מזורז.
- ההגשה לוועדת האתיקה תעשה בשלב של הגשת **הצעת המחקר**, עוד לפני ההתחלה של ביצוע המחקר.

הנחיות להגשת בקשה

1. יש ליצור קובץ אחד של word.
2. **שם הקובץ** צריך להכיל את שם החוקר, שם המנחה ותאריך הבקשה.

3. הקובץ צריך להכיל את **ארבעת הטפסים המצורפים** למטה (טופס בקשת אישור מחקר (נספח 1), טופס להסכמה מדעת להשתתפות במחקר (נספח 2), הצהרת החוקר האחראי למחקר (נספח 3), הצהרת הסטודנט/ית החוקר/ת (נספח 4)).
4. במידה ויש צורך באישור באנגלית, נא לציין זאת.
5. במידה ויש צורך באישור מהועדה המוסדית (IRB-internal review board) נא לציין זאת תוך ציון הסיבה (לדוג', הגשה למענק חיצוני). הפנייה לוועדת האוניברסיטה תעשה על ידי הועדת המחלקתית.
6. משך הטיפול בבקשה- במידה ואין בעיות מיוחדות בהצעת המחקר זמן הטיפול ייערך כשלושה שבועות. במקרה וישנה התדיינות שכרוכה בבדיקות חוזרות ובירורים, משך הטיפול עלול להתארך.
7. **בקשות שתוגשנה לא מלאות בהתאם למפורט לעיל תחזרנה לשולח.**
8. נא לשלוח את הבקשה אל יו"ר הועדה, פרופ' מיכל לבידור michal.lavidor@gmail.com

הטפסים ודגשים למילוי

הטפסים הנדרשים לצורך הגשת הבקשה נמצאים בנספחים בסוף קובץ הנחיות זה (ראה הפניה).

1. טופס בקשת אישור מחקר (נספח 1)

- כאשר מוצעת מתודה מחקרית אשר יוצרת סיכון עבור המשתתפים, יש להציג מתודות חלופיות ולהסביר מדוע נבחרה דווקא המתודה המסוימת הזו למרות הסיכון הכרוך בה.
  - כאשר מוצע מחקר הכולל הטעיית הנבדקים, יש להציג שיטת מחקר חלופיות ולהסביר מדוע נבחרה דווקא המתודה המסוימת הזו למרות ההטעיה הכרוכה בה, אשר מונעת אפשרות להסכמה-מדעת מלאה.
  - יש לפרט את המשוב (Debriefing). הוועדה מצפה לראות את תוכנו ואופן העברתו. המשוב הרוב ניתן בעל פה, וצריך לכלול הסבר מפורט על מטרת המחקר, השערותיו ותרומו. אם הליך המחקר כלל תהליך של הטעיה, המשוב צריך לכלול התנצלות בפני הנבדק והסבר מדוע הליך זה היה הכרחי. יש לדאוג שהנבדק לא ירגיש ניזוק עקב הטעיה זו.
2. טופס הסכמה מדעת להשתתפות במחקר (נספח 2), כפי שיוצג לנבדקים.
- הטופס כולל תיאור מפורט של מטרת המחקר, ההליך וההשפעות, כפי שמתאים להסביר לסוג הנבדקים שבמחקר.
  - יש לשים לב שבטופס מצוינים פרטי ההתקשרות עם החוקרת בטרם שליחת הבקשה לוועדה- נהלי האתיקה דורשים מן החוקר לספק לנבדק את דרכי ההתקשרות עימו במידה ויחפוץ בכך.
3. הצהרת המרצה/המנחה האחראי למחקר והסטודנט החוקר/ת (נספח 3),
- החוקר שהוסמך מטעם האוניברסיטה להנחות את המחקר, הוא החוקר האחראי על ביצועו מבחינה אתית.

4. הצהרת הסטודנט/ית החוקר/ת (נספח 4).

שאלות נפוצות:

- היכן אפשר למצוא חומר נוסף על הכללים האתיים במחקרים?
APA Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct
קישור <http://www.apa.org/ethics/code/index.aspx>
- מדוע יש צורך במילוי כתובות המגורים של הנסיין והמנחה? לצורך נגישות וזיהוי הועדה.
- באיזה מקרה אין צורך בטופס הסכמה מדעת? כאשר המחקר אנונימי לחלוטין (כך שגם החוקר לא יכול לזהות את הנחקר, למשל בסקר). במקרה כזה בתחילת השאלון יפורטו זכויות המשתתף, ויובהר כי עצם מילוי יחידה הסכמה מדעת.
- מה צריך לפרט בטופס הסכמה מדעת? מידע על המחקר ומה הוא כולל, מידע על צורת השמירה על האנונימיות/חיסיון, יש לציין כי המשתתף יכול לבחור שלא להשתתף ו/או להפסיק בכל עת מבלי שייגרם לו נזק.
- מה קורה במצב שעלולה להיגרם תחושת אי נוחות לנבדקים? יש צורך למלא בטופס ההצעה מדוע תחושה זו עלולה להיגרם ומה החוקר מציע בכדי לצמצם או למנוע תחושה זו.
- מה יש לעשות במידה והנבדקים קטינים? יש לציין בטופס הבקשה כי ההורה/ האפוטרופוס חותם על טופס הסכמה מדעת ויש לצרף את טופס הסבר על המחקר שיינתן לאפוטרופוס לפני חתימתו.

נשמח לעמוד לשירותכם.

בהצלחה בביצוע המחקר.

(נספח 1)

טופס בקשה לאישור מחקר

הפרטים של הסטודנט החוקר, המנחה האחראי, והמחקר

1. שם הסטודנט החוקר/ נסיין בעברית: _____
שם הסטודנט החוקר/ נסיין באנגלית: _____
מס' טלפון: _____
כתובת: _____
כתובת דוא"ל: _____
2. שם המנחה האחראי בעברית: _____
שם המנחה האחראי באנגלית: _____
מס' טלפון: _____
כתובת: _____
כתובת דוא"ל: _____
3. שם המחקר בעברית: _____
4. שם המחקר באנגלית: _____
5. תקציר המחקר _____
6. הליך המחקר עד שני עמודים (מספר המשתתפים, גיל, מין, קריטריונים להכללה, משך המחקר וכו')
_____
7. התועלת הצפויה מהמחקר (תיאורטית ויישומית) _____
8. נא לצרף את השאלונים
9. רשימה ביבליוגרפית

הסכמה למחקר:

1. האם הנבדקים חותמים על טופס הסכמה?

כן. (נא לצרף טופס הסכמה מוצעת)

□ לא. נמק/י _____

אם הנבדקים אינם יכולים לחתום (קטינים, אנשים בעלי פגיעה מנטלית הזקוקים לאפוטרופוס וכו')

האם תבקש/י חתימה מהאפוטרופוס של הנבדקים על טופס ההסכמה?

□ כן. (נא לצרף מסמכים מתאימים)

□ לא. נמק/י _____

3. האם קיים קשר בין החוקר לבין הנבדק שעלול להוות לחץ על חופש בחירתו של הנבדק להשתתף במחקר?

□ לא

□ כן. פרט/י: _____

אי נעימות

4. האם הנבדקים צפויים לחוות בטווח קצר או ארוך אי נוחות וסבל פיזי במהלך המחקר?

□ לא

□ כן. פרט/י: _____

5. האם הנבדקים צפויים לחוות אי נוחות וסבל פסיכולוגי במהלך הניסוי?

□ לא

□ כן. פרט/י: _____

אם ענית "כן" באחת מהשאלות 4 או 5 הסבר/י, ונמק/י מדוע המחקר חייב לדעתך לכלול אלמנטים אלו.

6. תאר/י מה יעשה כדי לצמצם סכנות אלו.

רמיה והטעיה

7. האם המחקר מערב רמייה/הטעיה של הנבדקים?

□ לא

כן, פרט/י:

תארי/ הסברי/ מדוע אי אפשר לבצע את המחקר מבלי לרמות את הנבדקים. רצוי להביא דוגמאות מהספרות למחקרים שהשתמשו בטכניקה דומה.

הסבר לנבדקים לאחר המחקר

8. האם יינתן לנבדקים הסבר על מטרות הניסוי לפני/ אחר הניסוי?

כן

לא. מדוע?

פיצוי על השתתפות בניסוי

9. האם הנבדקים מקבלים תגמול על השתתפותם בניסוי?

כן. פרט/י איזה פיצוי?

לא. פרט/י מהו הבסיס להשתתפות במחקר.

סודיות

10. האם נתוני הנבדקים כוללים פרטים מזהים כלשהם מלבד מספר נבדק? (כולל הקלטות, צילומי וידאו).

לא

כן, פרט:

אלו אמצעים ינקטו לשמירת סודיות הנתונים?

יכולת לעזוב את המחקר לפני הסיום

11. האם יובהר לנבדקים כי הם יכולים לעזוב את המחקר באמצע?

כן

לא, מדוע?

---

12. האם עזיבת המחקר באמצע כרוכה בהפסד כלשהו מצד הנבדק (למשל, אי קבלת נקודות זיכוי או כסף)

לא

כן, פרט/י מהו ההפסד ונמק/י מדוע.

(נספח 2)**דוגמא לטופס הסכמה מדעת להשתתפות במחקר**

אני הח"מ:

שם משפחה _____ שם פרטי _____ מס' ת.ז. _____
 כתובת _____ מיקוד _____

א. מצהיר/ה בזה כי אני מסכים/ה להשתתף במחקר כמפורט במסמך זה.

ב. מצהיר/ה בזה כי הוסבר לי ע"י:

שם החוקר/ת _____ כדלהלן:

1. כי המחקר קיבל אישור לביצוע המחקר מוועדת האתיקה של המחלקה לפסיכולוגיה של אוניברסיטת בר-אילן.

2. כי המחקר נערך בנושא:

_____

3. כי אני חפשי/ה להפסיק בכל עת את השתתפותי בניסוי.

4. כי מובטח סודיות באשר לזהותי האישית בפרסומים מדעיים.

5. כי בכל בעיה הקשורה למחקר אוכל לפנות לחוקר/ת _____ להתייעצות נוספת.

ג. הנני מצהיר/ה כי נמסר לי מידע מפורט על המחקר ובמיוחד הפרטים הבאים הקשורים: למטרות המחקר, לשיטות,

למשך הזמן הצפוי, לסיכונים הטמונים הנפוצים ולאי הנוחות העלולה להיגרם. (הערה: כאן ישלפט לפי המחקר

הספציפי).

ד. הנני מצהיר/ה בזה כי את הסכמתי הנ"ל נתתי מרצוני החופשי וכי הבינתי את כל האמור לעיל.

שם משתתף/ת במחקר _____
 חתימה _____
 תאריך _____

ה. הצהרת החוקר/ת

ההסכמה הנ"ל נתקבלה על ידי וזאת לאחר שהסברתי למשתתף/ת במחקר כל האמור לעיל ווידאתי שכל הסברי

הובנו על ידו/ידיה.

_____

תאריך

חתימה

שם החוקר המסביר

(נספח 3)**הצהרת המרצה/המנחה האחראי למחקר והסטודנט החוקר/ת**

אני הח"מ מצהיר/ה בזאת כי שקלתי וערכתי את פרוטוקול ביצוע המחקר תוך שמירה על כללי האתיקה המקובלים בתחום המקצועי, על בריאות הנבדק ומניעת סיכונים אפשריים. אני הח"מ מתחייב/ת לערוך את המחקר בהתאם לפרוטוקול המצ"ב לפי כללי האתיקה המקובלים בתחום המקצועי ובאוניברסיטת בר-אילן בהתאם לתנאים שייקבעו למחקר ושאושרו על ידי ועדת האתיקה של האוניברסיטה ותוך שמירה על סודיות ועל הוראות כל דין.

_____

תאריך

חתימה

שם הסטודנט החוקר

הצהרת המרצה/המנחה האחראי למחקר

אני הח"מ מתחייב/ת שהמחקר הנערך בהנחייתי ייעשה בהתאם לתקציר הליך המחקר המצ"ב ולפי כללי האתיקה המקובלים בתחום המקצועי ובאוניברסיטת בר-אילן.

_____

תאריך

חתימה

שם המרצה/המנחה

נספח 4

הצהרת הסטודנט/ית החוקר/ת

תאריך: _____

אל

פרופ' מיכל לבידור

יו"ר ועדת האתיקה

המחלקה לפסיכולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן

אני הח"מ, מצהיר בזאת כי קראתי את נהלי הפנייה לוועדת האתיקה של המחלקה לפסיכולוגיה.

שם הסטודנט החוקר _____
תאריך _____
חתימה _____